

AVAIN-mittarin soveltuvuus toimeentulotuen vaikuttavuuden arvioinnissa – mittarin testaus Seinäjoen sosiaalivirastossa

Minna Kivipelto & Sanna Blomgren

ABSTRACT

The applicability of the KEY measurement tool in the effectiveness evaluation of social assistance – testing the measurement tool in the Seinäjoki Department of Health and Social Services

This article examines the KEY (AVAIN) measurement tool in adult social work and its applicability to the evaluation of the effectiveness of social assistance. The KEY measurement tool has been developed at the National Institute for Health and Welfare. Social assistance comprises all the social work methods and procedures that support a client's economic circumstances. The research material was collected in the Seinäjoki Department of Health and Social Services. In the testing stage the goals of 172 clients, the methods used, and the contextual factors were evaluated. According to the results, financial support alone was not enough for client support. The best effectiveness was reached when supportive social work methods were also used. The KEY measurement tool for the most part proved to be functional for evaluating the effectiveness of social assistance. The reliability of the results is somewhat low because social workers and social counsellors sometimes entered information into the measurement tool without the presence of a client. The information provided by the KEY measurement tool is context-bound and should not be interpreted without a close connection to social work. The tool in itself cannot provide direct answers. Instead, it can help raise ques-

tions that require additional clarification. In the long run, the tool should be implemented in the development of social work and decision making. Social workers and social counsellors also require models for processing the information produced by the tool.

Keywords: Social work, social assistance, effectiveness evaluation

JOHDANTO

Tarkastelemme tässä artikkelissa, miten Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksella (THL) kehittämämme aikuissosiaalityön vaikuttavuuden arviointimittari (AVAIN) soveltuu toimeentulotuen vaikuttavuuden arviointiin. Tavoitteenamme on tutkia, millaista tietoa AVAIN-mittari tuottaa toimeentulotuen vaikuttavuudesta ja mitä kehittämiskohteita mittarissa on, jotta se soveltuu paremmin toimeentulotuen vaikuttavuuden arviointiin. Tutkimusaineistona käytämme Seinäjoen sosiaalivirastossa koottuja AVAIN-mittarin testausvaiheen tuloksia. Käynnistimme testauksen marraskuussa 2011 ja päätimme sen elokuussa 2012. Seinäjoen sosiaalivirastossa arvioitiin aikuissosiaalityön vaikuttavuutta 172 asiakkaan kohdalla. Testausvaiheen tulosten perusteella aikuissosiaalityössä asiakkaan toimeentulon tai taloustilanteen hallinta oli yleisin asiakkaiden asettama tavoite. Miehistä 85 prosenttia ja naisista 81 prosenttia asetti taloustilanteen paranemisen tavoitteeksi, joten pidämme tärkeänä tarkastella mittarin soveltuvuutta

tarkemmin asiakkaan toimeentulotuen vaikutavuuden arviointiin. (Kivipelto ym. 2013a.)

Toimeentulotuella tarkoitamme niitä menetelmiä ja toimintoja, joita sosiaalityön ammattilaiset käyttävät asiakkaan toimeentulon ja taloustilanteen tukemiseen. Toimeentulotuki koostuu taloudellisesta etuudesta ja sen yhteydessä toteutettavista sosiaalityön menetelmistä ja toiminnoista. Toimeentulotuen taloudellinen etuus tarkoittaa lain suomaan viimesijaista taloudellista tukea, jolla turvataan ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo. Perustoimeentulotuen ohella sosiaalityön ammattilaiset voivat käyttää myös täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea. Niitä käytetään esimerkiksi henkilön omatoimisen suoriutumisen ja sosiaalisen turvallisuuden edistämiseksi sekä syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön laatimissa toimeentulotukilain soveltamisohjeissa korostetaan, että toimeentulotukeen kuuluu taloudellisen etuuden harkinnan ja myöntämisen lisäksi velvollisuus järjestää asiakkaalle mahdollisuus henkilökohtaiseen keskusteluun sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan kanssa ja tarvittaessa asiakassuunnitelman tekeminen (STM 2013a, 17–19, 68–70, 85–87).

Asiakkaan toimeentulon ja taloustilanteen tukemisen vaikuttavuuden arviointiin soveltuvien mittareiden tutkiminen ja kehittäminen on tällä hetkellä erityisen tärkeää, sillä toimeentulotuen asema on muuttumassa. Hallituksen päätöksellä perustoimeentulotuen etuuteen liittyvä laskenta ja maksatus siirretään vuoden 2017 alusta Kelan hoitettavaksi. Ennaltaehkäisevä ja täydentävä toimeentulotuki jäävät edelleen kunnallisen sosiaalityön tehtäväksi. (Valtioneuvosto 2014, 6.) Monissa kunnissa toimeentulotuen perusosaan liittyvä työ on jo ulkoistettu pois sosiaalityöstä ja sitä tekevät kaupallisen koulutuksen saaneet etuuskäsittelijät (Saikku & Kuivalainen 2013, 115–116; 142).

Toimeentulotuen asemaa ja roolia on tutkittu paljon perusturvan ja köyhyystutkimuksen alueilla (esim. Ahola & Hiilamo 2013; Kuivalainen 2013a; 2013b; 2007; 2004; Kuivalainen & Saikku 2013; Saikku & Kuivalainen 2013; Moisio 2009; Hiilamo ym. 2005). Toimeentulotuen vaikuttavuutta ei kuitenkaan ole arvioitu siitä näkökulmasta, miten toimeentulotuen rahallinen etuus, tehdyt päätökset ja asiakkaan tukemiseen

käytetyt sosiaalityön menetelmät edistävät tavoitteiden saavuttamista. Syynä on ainakin se, että käytössä ei ole toistaiseksi ollut mittareita, joilla vaikuttavuutta voitaisiin arvioida.

Toimeentulotuki on mukana lukuisissa sosiaaliturvaan ja työllistämistoimiin liittyvissä koikeiluhankkeissa. Sosiaali- ja terveysministeriön osallistavaa sosiaaliturvaa kehittävä työryhmä tarkastelee erilaisia vaihtoehtoja, joiden avulla työikäisten syrjäytymistä voidaan ehkäistä ja löytää työnteon kannustimia. Työryhmä pohdii myös toimeentulotuen asemaa osallistavien toimenpiteiden sovittamisessa. (STM 2014a.) Toimeentulotuen käyttämistä osana aktivoivaa sosiaalipolitiikkaa ja tuen yhdistämistä muihin etuuksiin on selvitetty myös aiemmin (esim. Mäntysaari 1999, 8, 25–33; STM 2013b; 2009; 1997). Työllistämiskokeiluilla tai erilaisilla työllisyyttä tukevien toimien lisäämisellä ei toistaiseksi ole havaittu olleen pysyviä vaikutuksia (Räisänen 2013, 18–21; Hiilamo 2010, 278).

Sosiaalityö on tavoitteellista toimintaa, jossa edetään vaiheittain alkaen ongelman tunnistamisesta päätyen ongelman ratkaisuun (Niemelä 2012, 25–30). Sosiaalityössä tavoitteet liittyvät asiakkaiden tilanteisiin, mutta sosiaalityön ammattilaiset kohdistavat toimenpiteitä myös rakenteisiin, kuten palvelujärjestelmään tai yhteiskunnallisiin olosuhteisiin, jotka aiheuttavat asiakkaille ongelmia. Tämän vuoksi pidämme tärkeänä tutkia, miten hyvin AVAIN-mittari soveltuu tuottamaan tietoa toimeentulotuen vaikuttavuudesta. Lähtökohtanamme on, että toiminnan tuotokset ja vaikutukset suhteutetaan tavoitteisiin, jolloin toiminnan onnistuneisuus on tavoitteiden saavuttamisasteen maksimointia. (Rajavaara 2007, 107; 2006, 38–40.) Tästä syystä toimeentulotuen vaikuttavuutta ei käsityksemme mukaan voi tutkia ainoastaan perusturvan ja köyhyyden näkökulmasta, vaan tarvitaan tietoa myös siitä, millä tavoin toimeentulotuki vaikuttaa sosiaalityön välineenä.

TOIMEENTULOTUEN ASEMA SOSIAALITYÖSSÄ

Toimeentulotuella on perustuslakiin (731/1999), lakiin toimeentulotuesta (1412/1997) ja muihin yleis- ja erityislakeihin (STM 2013a, 9) pohjautuvat tehtävänsä, mutta sen soveltamiseen on kehitetty erilaisia virastokohtaisia ratkaisuu-

ja. Tuen asema on myös vaihdellut eri aikoina (Karjalainen & Raivio 2010, 112). THL:n tekemän aikuissosiaalityön kartoituksen mukaan neljäsosa aikuissosiaalityötä tekevästä ammattilaisista tekee toimeentulotukityötä yli 60 prosenttia työajastaan (Blomgren & Kivipelto 2012). Saikun ja Kuivalaisen (2013) tutkimuksen mukaan toimeentulotuen henkilöstöresursseista noin puolet muodostuu etuuskäsittelijöistä (vaihteluväli 15–66 %). Etuuskäsittelijöillä ei ole koulutusvaatimusta, usein heillä on esimerkiksi kaupallinen koulutus. Joissain kunnissa etuuskäsittelijöiksi oli palkattu myös sosionomeja (AMK) (Saikku & Kuivalainen 2013). Erilaisia kuntakohtaisia ratkaisuja on vauhdittanut pitkään jatkunut pula pätevästä sosiaalityöntekijöistä (Kallinen-Kräkin & Meltti 2007; Karvinen-Niinikoski ym. 2005, 85–101) ja yhä enemmän myös resurssien riittämättömyys. Vuonna 2008 voimaan tullut muutos toimeentulotuen määrärajoista on lisännyt painetta siirtää toimeentulotuen etuuskäsittelyä pois sosiaalityöstä.

Vähimmäisturvanäkökulmasta toimeentulotuki edustaa viimesijaista taloudellista turvaa, joka koostuu lähinnä toimeentulotuesta ja asumistuesta (Hiilamo ym. 2005, 9). Suomessa käytössä olevan tarveharkintausperiaatteen mukaan toimeentuloturvaetuuksia kohdennetaan pelkästään niille, jotka ovat taloudellisen tuen tarpeessa (Parpo & Moisio 2006, 121). Tarve osoitetaan esimerkiksi toimittamalla etuuden saamiseen edellytettävät asiakirjat. Toimeentulotukea käytetään yhä enemmän vain välttämättömän toimeentulon turvaamiseen (Kuivalainen & Saikku 2013, 151–152; Saikku & Kuivalainen 2013, 199–121). Välttämätöntä toimeentuloa pyritään takaamaan perustoimeentulotuen etuudella, joka ei edellytä harkintaa ja perustuu varsin mekaaniseen laskelmaan. Karjalainen ja Raivio (2010, 113) kuvaavat tilannetta siten, että toimeentulotuen rooli on kaventunut yhteiskunnallisen osallisuuden mahdollistajasta yhteiskunnan velvollisuudeksi pitää vähäväkisimmät kansalaisensa hengissä.

Niin sanotun sosiaalihuollollisen näkökulman mukaan toimiva ammattilainen ajattelee, että yhteisölliset ja yhteiskunnalliset ongelmat heijastuvat yksilöihin aiheuttaen esimerkiksi asumiseen, rahankäyttöön, elämänhallintaan ja motivaatioon liittyviä vaikeuksia (Juhila 2008a, 20–21). Ammattilaisten näkökulma ei kuiten-

kaan ole yhtenäinen. Koska sosiaalityö on moraalista ja poliittista toimintaa, se sisältää lukuisan määrän työntekijän tekemiä valintoja ja ratkaisuja (Metteri 2012, 190; Rostila 2001, 24–34). Työntekijä voi pyrkiä vaikuttamaan niihin olosuhdetekijöihin tai rakenteisiin, jotka aiheuttavat asiakkaille vaikeuksia (Niemelä 2012, 25–30) tai tukea yksilöitä elämään niissä olosuhteissa, jotka aiheuttavat heille ongelmia (Blomberg ym. 2010; Juhila 2008b, 61). Ammattilainen voi käyttää toimeentulotukea eri tavoin: asiakkaan etuutta voidaan laskea tai jättää harkinnanvarainen tuki myöntämättä, jos sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja pitää sitä tarpeellisenä ja oikeutettuna (ks. myös Karjalainen 2013, 216; Keskitalo 2013, 55; Määttä 2012, 153). Eroja on myös eri ammattikuntien välillä. Sosiaalityöntekijät pitävät esimerkiksi rakenteellista sosiaalityötä tärkeämpänä kuin sosiaaliohjaajat (Kivipelto ym. 2013a, 41).

Työntekijöiden tekemien valintojen ja ratkaisujen muodostumista asiakastyön käytännöissä ja niiden merkitystä asiakkaan tavoitteiden määrittelyssä on tutkittu paljon (esim. Rostila 1997; Jaatinen 1996; Jokinen ym. 1995; Kääriäinen 1994). Näissä tutkimuksissa on havaittu, että työntekijöillä on asiakasta enemmän valtaa määrittellä toiminnan suunta ja valittavat menetelmät (Karjalainen & Raivio 2010, 125). Erityisesti toimeentulotuen käyttöön liittyvien sosiaalityön valintojen ja ratkaisujen vaikuttavuutta asiakkaiden tavoitteiden saavuttamiseen on kuitenkin tutkittu vain vähän. Tämän vuoksi pidämme tärkeänä selvittää AVAIN-mittarin soveltuvuutta toimeentulotuen vaikuttavuuden arvioinnissa.

TOIMEENTULOTUKI TILASTOJEN JA TUTKIMUSTEN VALOSSA

Tilastot auttavat näkemään, miten etuuden käyttö on muuttunut eri aikoina ja millaisilla tekijöillä on merkitystä toimeentulotuen tarpeen määrittelyssä. Toimeentulotukea etuutena saavia kotitalouksia oli vuonna 2013 koko maassa noin 245 000. Lisäystä edelliseen vuoteen verrattuna oli 2,9 prosenttia. Vuositasolla toimeentulotuen kustannukset olivat 736,3 miljoonaa euroa. (THL 2014.)

Suomessa toimeentulotuen saaminen on läheisesti työttömyyteen liittyvä ilmiö. Tilasto-

keskuksen (2014) mukaan vuonna 2013 koko maan työttömyysprosentti oli 8,2, jolloin työttömänä oli yhteensä 219 000 henkilöä. Vuonna 2013 oli lisäksi 124 000 työvoiman ulkopuolella olevaa piilotyöttömäksi kutsuttua henkilöä, jotka olisivat voineet ottaa vastaan työtä, mutta eivät olleet sitä etsineet niin, että työnhaku näkyisi tilastoissa. Piilotyöttömien määrä kasvoi 11 000 hengellä vuoteen 2012 verrattuna.

Toimeentulotuen vaikuttavuuden arvioimista vaikeuttaa se, että ei ole helppo määritellä, mitä perusturvaan pitäisi tänä päivänä sisällyttää hyvinvoinnin takaamiseksi (Kangas ym. 2013, 8–11). Heikki Hiilamon (2010, 266) mukaan tuen riittävyden arviointi on hankalaa, koska toimeentulotuen ei tule antaa pelkästään välttämättömyyttä ja fyysisen olemassaolon takaavaa turvaa, vaan sen on tuettava myös asiakkaan mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan toimintaan.

Asiakkaan oikeutena on saada tietoa siitä, millaisia lakisääteisiä oikeuksia ja velvollisuuksia hänellä on (STM 2013a, 148–150; ks. myös laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000). Asiakkaiden kokemuksia selvittäneet tutkimukset luovat toimeentulotuesta karun kuvan. Toimeentulotukiasiakkaan oikeuksista etuuksiin ja palveluihin ei tiedoteta tarpeeksi ja toimeentulotuessa on myös huomattavaa alikäyttöä (Nummela 2011, 140; Kuivalainen 2007, 54). Toimeentulotuen hakeminen koetaan nöyryyttävänä, tuen taso matalana ja odotusajat tuen saamiseksi liian pitkinä (Hakkarainen 2012; Nummela 2011). Anne Määtän (2012, 154) mukaan tilanne on niin huono, että perustuslain lupaus huolehtia kansalaisista elämän riskitilanteissa ei täyty. Tukea tarvitsevat kohtaavat byrokratiaa, tarveharkintaa ja ”luukuttamista”, jotka vaikeuttavat asiakkaiden asiointia. Asiakkaita jaetaan passiivisiin ja aktiivisiin tuen saajiin tehokkuuden, kannustavuuden ja vastikkeellisuuden nimissä (Karjalainen & Raivio 2010, 120–126). Asiakkaita jaotellaan edelleen niihin, joilla vielä katsotaan olevan työmarkkinoille palaamisen mahdollisuus, ja niihin, jotka ovat tämän mahdollisuuden jo menettäneet. Uhkana on, että heikoimmassa asemassa olevat saavat myös heikoiten tukea. (Hänninen & Palola 2010, 14–21.)

Toimeentulotukea saavat ihmiset ovat usein aikuissosiaalityön asiakkaina, joten myös vaikuttavuuden arviointi on syytä kytkeä asiak-

kaiden kanssa tehtävän sosiaalityön yhteyteen. Toimeentulotukietuutta hakevat ovat yleisimmin yksinasuvia (THL 2012), mutta yksinhuoltajat kokevat muita useammin toimeentulotilanteensa vaikeaksi (Forssén ym. 2012). Osa sosiaalivirastojen asiakkaista on selkeästi vain taloudellisen tuen tarpeessa, kun taas toisilla taloudellisen tilanteeseen liittyy myös elämänhallinnan tai terveydentilan ongelmia. Pitkäkestoisesti toimeentulotukea saavien suhteellinen osuus toimeentulotuen saajissa on kasvanut (Parpo & Moisio 2006, 128). Eri ongelmien kasaantuminen aiheuttaa huono-osaisuutta, josta on tullut yhä suuremmalle osalle pysyvää. (Keskitalo 2013, 50; Forssén ym. 2012.)

Kun toimeentulo-ongelmat jatkuvat pitkään tai kroonistuvat, puhutaan köyhyydestä (Hirvilampi & Mäki, 2013, 120; Kangas 2013, 151; Krok 2012, 130). Toimeentulotuen saajien keskuudessa köyhyys on yleistynyt merkittävästi kahdenkymmenen vuoden aikana. Samaan aikaan myös tuen köyhyyttä vähentävä vaikutus on heikentynyt. (Kuivalainen & Sallila 2013, 75; Parpo 2006, 53.) Köyhyydetutkimusta on kritisoitu siitä, että kiinnostus kohdistuu liikaa objektiivisten rajojen vetämiselle köyhien ja ei-köyhien välille ja ihmisten omat kokemukset sivuutetaan liian usein (Hakkarainen 2012, 83; Krok 2012, 130).

AVAIN -MITTARIN KEHITTÄMINEN JA TESTAUS SEINÄJOEN SOSIAALIVIRASTOSSA

AVAIN-mittarin kehittäminen käynnistyi THL:ssä kirjallisuus- ja tutkimuskatsauksen tekemisellä. Katsauksen aikana tutkijat kokosivat tietoa aikuissosiaalityöstä ja aikuissosiaalityön vaikuttavuuden arviointiin soveltuvista menetelmistä ja mittareista. (Kivipelto ym. 2013b, 23–26.) Selvitimme aikuissosiaalityön tilannetta valtakunnallisella aikuissosiaalityön kartoituksella, jonka tarkoituksena oli saada mahdollisimman kattava kuva aikuissosiaalityöstä, kuten asiakkuuksien syistä ja käytetyistä työmenetelmistä (Blomgren & Kivipelto 2012). Mittarin rakentamisen yhteydessä kävimme sosiaalityön sisältöä läpi sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kanssa. Kartoitusten ja keskustelujen perusteella aikuissosiaalityö hahmottui tavoitelähteisenä työnä, jossa tavoitteiden saavuttamiseen

pyritään käyttämällä tiettyjä työmenetelmiä ja toimintatapoja (ks. myös Niemelä 2012, 25–30).

Sosiaalityön menetelmät rakentuvat erilaisista toimintatavoista, työvälineistä ja ratkaisuksista, joita sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat käyttävät asiakkaiden kanssa sosiaalisten ongelmien selvittämiseen, paikantamiseen ja ratkaisemiseen. Menetelmien määrittelyyn ei ole selkeitä malleja, vaan työntekijät yhdistelevät erilaisia toimintoja asiakkaiden tilanteet, tavoitteet ja taustat huomioiden. Kartoituksen aikana emme pitäytyneet kirjallisuudessa esitettyihin ideaalimalleihin siitä, millaisia menetelmiä sosiaalityössä on. Teimme sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kanssa heidän käyttämistään menetelmistä mitattavia teemoja (esimerkiksi talouteen, koulutukseen ja työllisyyteen liittyvät menetelmät). Teemojen alle sijoitimme pienempiä toiminnallisia välineitä, kuten ”asiakkaan taloustilanteen selvittäminen” ja ”asiakkaan avustaminen työnhaussa”. Tarkoituksenamme oli saada esille se, mitä sosiaalityössä todellisuudessa tehdään tai jätetään tekemättä. (Kivipelto ym. 2013a; Kivipelto ym. 2013b.) Toimeentulokityö ei ollut mittarissa mukana yksittäisenä kokonaisuutena, vaan pilkoimme sen pienempiin osa-alueisiin, kuten asiakkaan tulojen ja menojen tiedustelu, asiakasta koskeva päätöksenteko ja asiakkaan neuvonta ja ohjaus. Käytännössä toimeentulokityöhön voi kuulua muita sosiaalityön toimintatapoja, työvälineitä ja ratkaisuja kuten asiakkaan avustamista työhön tai koulutukseen hakeutumisessa.

Vaikka työmenetelmät ja toiminnot tunnustetaan, ei ihmissuhdetyössä vaikuttavuutta voi tarkastella yksioikoisesti tavoitteiden ja menetelmien välisten syy-yhteyksien kautta. Sosiaalityön toiminnassa ovat mukana prosessit, olosuhteet, yksilölliset tekijät, toimintaympäristöt ja rakenteet (Pohjola 2012, 12; ks. myös Kemppainen & Ojaniemi 2012, 58–59). Pyrimme ottamaan vaikuttavuuden tarkastelussa huomioon useat, samaan aikaan esiintyvät panokset. Näimme syysuhteiden muodostumisen realistisen arvioinnin mukaan generatiivisena (Kivipelto ym. 2013b, 20). Generatiivinen kausaalisuus tarkoittaa, että vaikutusten selittämisessä ei ole löydettävissä yhtä selkeää muutoksen aikaansaavaa tekijää eli mekanismeja, vaan selittäviä tekijöitä on useita. Erilaisten muutosta aikaansaavien tekijöiden tunnistaminen ei ole helppoa, koska

todellisuus on kerroksellinen. (Mark ym. 1998.) Käytännössä muodostimme mittarin niiden empiiristen ilmiöiden perusteella, joita sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat voivat havaita ja kokea (ks. Payne 2005, 61).

Realistisessa arvioinnissa teoriatausta ohjasi tekemäämme tarkastelua. Sosiaalityön vaikuttavuutta arvioitaessa muodostimme käytännöllisen teoreettisen viitekehyksen siitä, millaiset menetelmät toimivat, keiden kohdalla ja millaisissa olosuhteissa (Pawson & Manzano-Santaella 2012, 177–178, 180). Mittarin rakentamisvaiheessa kävimme läpi tilannetekijöitä, joilla sosiaalityön ammattilaiset näkivät olevan merkitystä asiakkaiden tavoitteiden saavuttamisessa (Kivipelto ym. 2013b, 26). Mittarin kehittämisessä päädyimme tapauskohtaiseen arviointiasetelmaan (single-system design; single-case design), joka mahdollistaa sosiaalityön tavoitteiden, menetelmien ja kontekstien/tilannetekijöiden tarkastelun realistisen arvioinnin edellyttämällä tavalla. Tapauskohtaisessa arviointiasetelmassa havainnoidaan muutoksia esimerkiksi asiakkaan kokemassa ongelmassa toistamalla mittaus erikseen sovittujen määräaikojen puitteissa (Bloom ym. 2008, 5; Fischer & Corcoran 2007, 5). Tapauskohtaisessa arvioinnissa ei mitata pelkästään saavutettuja tuloksia, vaan mitaamisessa seurataan samalla työntekijöiden tekemiä interventioita ja heidän käyttämiään työmenetelmiä. Lisäksi on mahdollista mitata tavoitteiden saavuttamista edistäviä ja ehkäiseviä kontekstuaalisia tekijöitä ja tilannetekijöitä. Mittaaminen edellyttää arvioitavien kohteiden määrittelyä niin, että muutosta voidaan arvioida ajassa. Sosiaalityössä tällaisia arvioitavia kohteita ovat asiakkaiden tavoitteet, tilannetekijät, käytetyt työmenetelmät asiakkuuden alkaessa ja asiakkaan kanssa sovitun arviointijakson päättyessä. Tapauskohtaisen arvioinnin eduksi on katsottu myös se, että se mahdollistaa koeasetelman perusidean toteuttamisen ilman vertailuryhmää. (Rostila 2001, 91–99; Rostila & Mäntysaari 1997.)

AVAIN-mittarin sisältämät kysymykset valmisteltiin yhteistyössä THL:n tutkijoiden, Seinäjoen sosiaaliviraston sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien sekä Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus SONet BOTNIA:n kanssa. Seurasimme mittarin kehittymistä hankkeen ohjausryhmässä, johon kuului THL:n,

sosiaali- ja terveystieteiden, Kuntaliiton, Talentia ry:n, Jyväskylän yliopiston, SOnet BOTNIA:n, Heikki Waris-instituutin ja kuntien sosiaalivirastojen edustajia. (Kivipelto ym. 2013a, 30–32; 2013b, 23.) Koska kehitimme mittarin hankkeen aikana Seinäjoen sosiaaliviraston kanssa, sitä ei ehditty testaamaan muissa kunnissa. Mittarin uudet testaukset on käynnistetty vuoden 2013 lopulla ja 2014 alussa yhdeksässä sosiaalialan toimipaikassa.

Hankkeen tuloksista ilmeni, että suurin osa asiakkaiden tavoitteista liittyi asiakkaan talustilanteen hallintaan ja asiakkaan tulojen ja menojen tarkastelu oli käytetyin sosiaalityön menetelmä (Kivipelto ym. 2013a). Kyseisessä tutkimuksessa keskityttiin aikuissosiaalityön kokonaisuuteen, joten meillä ei ollut mahdollisuutta paneutua tarkemmin siihen, miten hyvin AVAIN-mittari toimii toimeentulotuen vaikuttavuuden arvioinnin välineenä. Sen vuoksi paneudumme tässä tutkimuksessa tarkemmin mittarin soveltuvuuteen toimeentulotuen vaikuttavuuden arvioinnissa. Kysymyksessä on mittarin kehittäminen ja testaamiseen liittyvä aineiston tarkastelu (ks. myös Ellonen & Kääriäinen 2010, 304).

AVAIN-MITTARIN OSIOT

AVAIN-mittari on verkkopohjainen kysely, joka toimii THL:n palvelimella. Seinäjoen sosiaaliviraston sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat aloittivat tietojen kirjaamisen mittariin marraskuun lopussa 2011 ja päättivät kirjaamiset elokuussa 2012. Arviointimittari oli kehitetty niin, että siinä esiintyvät periaatteessa samat asiat, kuin tavoitelähtöisessä sosiaalityössä. Tämän takia suosittelimme, että työntekijät kirjaavat tiedot yhdessä asiakkaitensa kanssa. Sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat veivät mittariin jokaisen arviointiin suostuvan asiakkaan perustiedot, tilannetekijät, tavoitteet ja käytetyt työmenetelmät. Perustietoina työntekijät kirjasivat muun muassa asiakkaan ikäryhmän, sukupuolen, siviilisäädyn, koulutuksen, asuinalueen ja määrittelyn asiakassuhteen tiivyydestä (esimerkiksi satunnainen asiakas, seurannassa oleva asiakas, säännöllisesti tavattava asiakas). Mittariin kirjatut tiedot noudattivat tavoitelähtöisen sosiaalityön prosessia (Niemelä 2012; Rostila 2001). Käytännössä kaikki työntekijät eivät ehtineet tai halunneet täyttää mittaria aina

yhdessä asiakkaan kanssa joko ajan puutteen tai muun syyn vuoksi, vaan siirsivät tiedot mittariin vasta asiakastilanteen jälkeen. (Kivipelto ym. 2013a, 35–36.)

AVAIN-mittarin ”*tavoitteiden arviointi*”-osio sisältää seitsemän pääteemaa: arkielämän sujuvuus ja elämänhallinta, päihteet ja riippuvuudet, sosiaaliset verkostot ja ihmissuhteet, talous, terveys, työelämä ja koulutus ja asiakastyöstä nousevat rakenteelliset tavoitteet. Kaikki pääteemat on edelleen operationalisoitu 2–9 yksityiskohtaisempaan tavoitteeseen. Mittarissa on yhteensä 32 pääteemojen alle sijoittuvaa tavoitetta. Näistä kaikista tavoitteista Arviointi I-vaiheessa työntekijä ja asiakas valitsivat ne, joiden saavuttamista sosiaalityöllä haluttiin ensisijaisesti edistää (tavoitteena erittäin paljon, tavoitteena melko paljon, tavoitteena melko vähän, ei tavoitteena, tavoitteena tilanteen pitäminen ennallaan). Työntekijän ja asiakkaan oli mahdollista valita yksi tai useampi tavoite, johon sosiaalityössä pyritään. Valittavien tavoitteiden lukumäärää ei rajattu yksittäisten asiakkaiden kohdalla. Arviointi II-vaiheessa työntekijä ja asiakas arvioivat, missä määrin tavoitteeksi asetettu tila oli saavutettu (erittäin hyvin, melko hyvin, melko huonosti, ei lainkaan tai huonontunut, pysynyt ennallaan). Työntekijä ja asiakas arvioivat myös prosessin aikana mahdollisesti ilmaantuneet uudet tai ennakkoimattomat tavoitteet. (Kivipelto ym. 2013a, 32–33; Kivipelto & Saikkonen 2013, 317.) (Ks. kuvio 1.)

AVAIN-mittarin ”*sosiaalityön menetelmät ja toimintatavat*”-osio sisältää seuraavat teemat: suunnitelmien ja päätösten tekeminen, kannustaminen ja tuki, ongelmalähtöinen tai rajoittava toiminta, oikeudelliset asiat, työllisyys ja koulutusasiat, muut menetelmät (esim. kriisityö, palveluohjaus) ja kehittämis- ja vaikuttamistyön menetelmät ja toimintatavat. Yhteensä osiossa on nimettyä 31 sosiaalityön menetelmää tai toimintatapaa, joista Arviointi I-vaiheessa sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja valitsi kunkin asiakkaan kohdalla käytettävät menetelmät (käytetään enimmäkseen, käytetään melko paljon, käytetään melko vähän, ei käytetä lainkaan, ei vielä osaa sanoa). Arviointi II-vaiheessa työntekijä ja asiakas arvioivat, missä määrin työntekijä todellisuudessa käytti valittuja menetelmiä (käytettiin enimmäkseen, käytettiin melko paljon, käytettiin melko vähän, ei käytetty lainkaan,

Etusivu	Toimistot	Tunnukset	Arviointi	Raportointi	Minna Kivipelto	Kirjautuu ulos
Etusivu » Arviointi » Tavoitteiden arviointi						
<i>Arvioi, miten hyvin sosiaalityölle asetetut tavoitteet on saavutettu.</i>						
Arkielämän sujuvuus ja elämäntilanne						
		Erittäin hyvin	Melko hyvin	Melko huonosti	Ei lainkaan tai tilanne huonontunut	Tilanne pysynyt ennallaan
Arkielämän sujuvuus	☐	☒	☐	☐	☐	☐
Asiakkaan ongelmanratkaisukykyyn tukeminen	☐	☒	☐	☐	☐	☐
Asunnon saaminen tai pitäminen	☐	☒	☐	☐	☐	☐
Elämäntilanne	☐	☒	☐	☐	☐	☐
Epäsosiaalisesta käyttäytymisestä aiheutuvat ongelmat	☐	☐	☒	☐	☐	☐
Itsetunto	☐	☒	☐	☐	☐	☐
Kotoutuminen	☐	☐	☒	☐	☐	☐
Palveluiden järjestäminen asiakkaalle	☐	☐	☐	☒	☐	☐
Asiakkaan tietoisuus ongelmien taustalla olevista yhteiskunnallisista syistä ja tekijöistä, palveluista, oikeuksista jne	☐	☒	☐	☐	☐	☐
Muu kysymys	☐	☒	☐	☐	☐	☐

Kuvio 1. Esimerkki AVAIN-mittarin Arviointi II-vaiheen kysymyksistä.

en osaa sanoa/vaikea arvioida). Arviointi II-vaiheessa asiakkaan ja työntekijän oli mahdollista arvioida myös sellaisten menetelmien käyttöä, joita Arviointi I-vaiheessa ei suunniteltu käytettävän. (Kivipelto ym. 2013a, 33; Kivipelto & Saikkonen 2013, 318.)

AVAIN-mittarin ”tilannetekijät”- osiossa asiakas ja työntekijä arvioivat sosiaalityön tavoitteiden saavuttamista edistäviä ja tavoitteiden saavuttamista vaikeuttavia tekijöitä. Tilannetekijät on ryhmitelty mittariin seuraavasti: arkielämän sujuvuus ja elämäntilanne, talous ja työelämä sekä asiakkaasta riippumattomat tekijät. Mittariin on määriteltynä valmiiksi 29 erilaista tilannetekijää. Tilannetekijät liittyvät muun muassa asiakkaan motivaatioon, asenteisiin tarjottavaa palvelua kohtaan, terveydentilaan, asiakkaan haluun suunnitella talouttaan ja erilaisiin asiakkaasta riippumattomiin tekijöihin kuten alueen väestörakenteeseen, arvoilmastoon, asumisolosuhteisiin, harrastus- ja osallistumismahdollisuuksiin, palvelujen saatavuuteen ja ympäristön esteettömyyteen. Arviointi I-vaiheessa asiakas ja työntekijä kirjasi tilannetekijät, joiden oletettiin edistävän tai vaikeuttavan tavoitteiden saavuttamista. Arviointi II-vaiheessa he arvioivat, missä määrin tilannetekijät olivat edistäneet tai vaikeuttaneet asetettujen tavoitteiden saavuttamista (edistivät erittäin paljon, edistivät jonkin

verran, vaikeuttivat jonkin verran, vaikeuttivat erittäin paljon, ei vaikutusta tai vaikea arvioida). (Kivipelto ym. 2013a, 33–34; Kivipelto & Saikkonen 2013, 318.)

AINESTON MUODOSTUMINEN JA ANALYYSI

Testausaikana mittariin kirjattiin 340 asiakkaan käynti. Sovimme Seinäjoen sosiaaliviraston työntekijöiden kanssa, että mittariin kirjataan kaikki asiakkaat tulojärjestyksessä. Myös kirjallisesti asioivien asiakkaiden tiedot päätettiin kirjata. Sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat tiedustelivat asiakkailtaan, voidaanko heidän tietonsa viedä mittariin. Työntekijöillä oli käytössään THL:n laatima ohje, miten mittari esitellään asiakkaille. Ohjeessa tuotiin esille, että asiakkaasta ei kirjata tunnustietoja, kuten nimeä, puhelinnumeroa, osoitetta tai henkilötunnusta. Asiakkaan identifointi tapahtui siten, että työntekijä kirjasi asiakkaan mittariin numerolla ja säilytti numeron omassa hallussaan. Jos asiakas suostui arviointiin, hän allekirjoitti suostumuslomakkeen. Asiakkaan allekirjoittama suostumuslomake jäi työntekijän haltuun. Suostumuslomaketta, asiakkaan numeroa tai asiakkaaseen yhdistettäviä tietoja ei tuotu THL:n tutkijoiden tietoon.

Osa asiakkaista kieltäytyi arvioinnista ja moni kirjallisesti asioinut asiakas jätti palauttamatta suostumuslomakkeen sosiaalityöntekijälle tai sosiaaliohjaajalle. Työntekijät eivät ottaneet arviointiin mukaan asiakkaita, joilla ei katsottu olevan sosiaalityön tavoitteita. Tämä rajasi esimerkiksi pelkästään väliaikaista taloudellista tukea hakevat asiakkaat pois tutkimusjoukosta, kuten lääkekuluihin tukea hakeneet vanhukset, koska heidän kohdallaan Seinäjoen sosiaalivirastossa ei katsottu olevan sosiaalityön tavoitteita. Lopulta Arviointi I-vaiheeseen työntekijät kirjjasivat 209 asiakkaan tiedot ja Arviointi II-vaiheeseen 172 asiakkaan tiedot.

Tutkimuksen toteuttamishetkellä Seinäjoen sosiaalitoimiston toimeentulotukiyksikössä työskenteli kaksi sosiaalityöntekijää, yksi johtava sosiaalityöntekijä, viisi sosiaaliohjaajaa ja kuusi etuuskäsittelijää. Yksikössä tehdään aikuissosiaalityötä, joka tähtää tuen tarpeessa olevien aikuisten voimavarojen, omaehtoisen toiminnan ja selviytymisen tukemiseen. Seinäjoella aikuissosiaalityöhön sisältyy tilannekartoituksen tekeminen, asiakkaan ohjaus ja tukitoimien järjestäminen asiakkaalle. Sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan tehtävänä on luoda tarvittava palveluverkosto yhdessä asiakkaan kanssa ja koordinoida verkoston toimintaa. Asiakas voi varata ajan sosiaalityöntekijälle tai sosiaaliohjaajalle joko sosiaalikeskuksen neuvonnasta tai suoraan omalta työntekijältä puhelinaikana. (Seinäjoen kaupunki 2014.)

AVAIN-MITTARIN TUOTTAMAT HAVAINNOT TOIMEENTULOTUEN VAIKUTTAVUUDESTA

AVAIN-mittarin testaushetkellä Seinäjoen sosiaalitoimiston toimeentulotukiyksikössä oli asiakkaina noin 2900 ruokakuntaa. Kuukausittain toimeentulotukihakemuksia jätettiin noin 1200 ja asiakaskäyntejä oli 250. (Kivipelto ym. 2013a, 29.) Mittariin kirjattujen tietojen perusteella asiakkaista 53 prosenttia oli naisia ja 47 prosenttia miehiä. Asiakkaista 30 prosenttia oli alle 27-vuotiaita. Lähes puolet asiakkaista oli naimattomia (43 %). Yli puolet asiakkaista oli lapsettomia (56 %). Työttömänä työnhakijana oli 44 prosenttia asiakkaista. Ammattitutkinto oli 48 prosentilla asiakkaista, muilla ei ollut ammatillista koulutusta (40 %) tai tutkinnon suorittaminen oli kesken (11 %). Korkeakoulututkinto

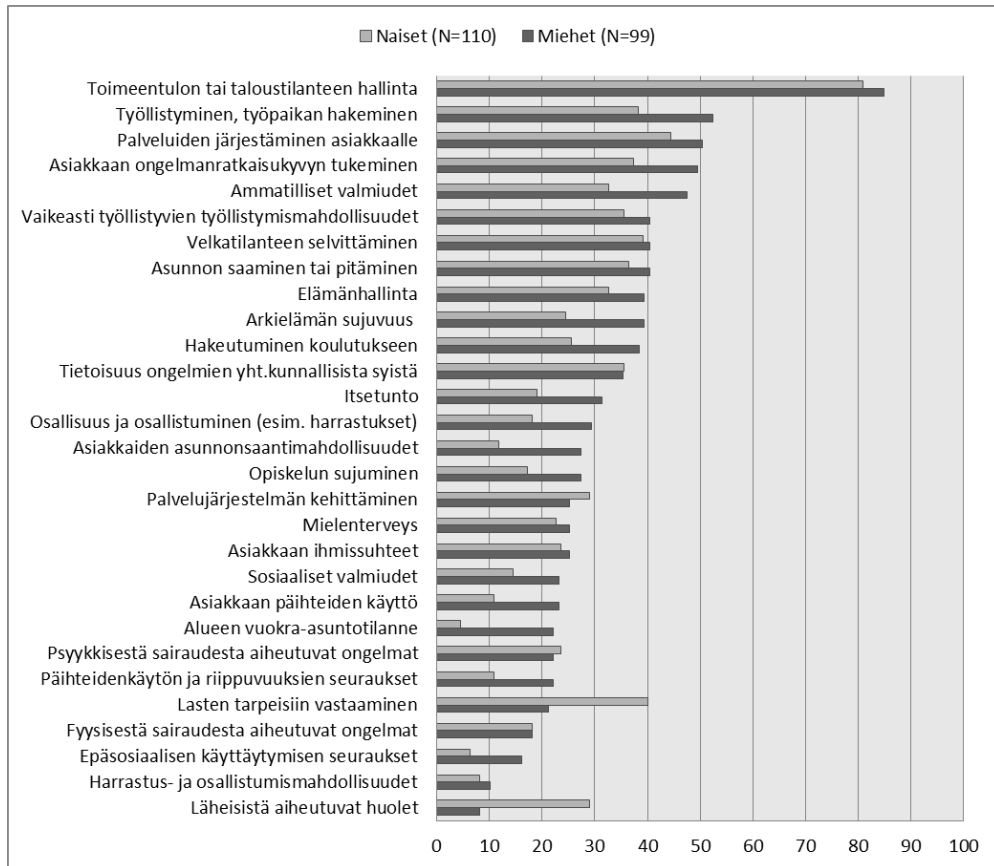
oli yhdellä prosentilla asiakkaista. (Kivipelto ym. 2013a, 35–37.)

Seinäjoen sosiaalivirastossa asiakkaiden pääasiallisimmat tavoitteet liittyivät toimeentulon tai taloustilanteen hallintaan, jonka 85 prosenttia miehistä ja 81 prosenttia naisista asetti tavoitteeksi omalla kohdallaan. Seuraavaksi yleisin tavoite oli työllistyminen tai työpaikan hakeminen, jonka 53 prosenttia miehistä ja 38 prosenttia naisista asetti tavoitteeksi. Myös asiakkaiden velkatilanne ja asuntoasiat olivat monilla työskentelyn kohteena. Miesten kanssa asetettiin enemmän tavoitteita kuin naisten. Naisilla oli lasten tarpeisiin ja läheisistä aiheutuviin huoliin liittyviä tavoitteita selvästi useammin kuin miehillä asiakkaan iästä riippumatta. Miehillä oli naisia enemmän erityisesti työelämään siirtymiseen sekä arkielämän sujuvuuteen liittyviä tavoitteita. Miehet tavoittelivat arkielämän sujuvuuden paranemista useammin kuin naiset, iästä riippumatta. (Ks. kuvio 2.)

Eniten käytetyt sosiaalityön menetelmät arviointijaksolla liittyivät suoraan asiakkaiden toimeentulon ja taloustilanteen hallintaan. Kuviossa 3 on kuvattu työmenetelmien käyttöä niiden asiakkaiden kohdalla, joiden tavoitteena oli toimeentulon tai taloustilanteen hallinta sekä niiden kohdalla, joilla taloustilanteen hallinnan parantaminen ei ollut tavoitteena. Käytetyimmät työmenetelmät molemmissa ryhmissä olivat asiakkaan tulojen ja menojen tiedusteleminen ja käsittely sekä asiakasta koskeva päätöksenteko. Aikuissosiaalityössä päätöksenteolla tarkoitetaan usein toimeentulotukipäätösten tekemistä. Paljon tehtiin myös asiakkaiden tilannearvioita sekä yleistä neuvontaa ja ohjausta. Toimeentulon ja taloustilanteen hallinnan kanssa kamppailevien asiakkaiden kohdalla käytettiin muita asiakkaita enemmän asiakasta tukevia ja kannustavia menetelmiä kuten asiakasta tukevaa keskustelua, ratkaisujen ja voimavarojen etsimistä sekä asiakkaan tietoisuuden ja osallisuuden tukemista. (Ks. kuvio 3.)

Seinäjoella ongelmien taustalla oleviin tekijöihin pyrittiin vaikuttamaan myös rakenteellisen sosiaalityön avulla. Rakenteellisella työllä voidaan pyrkiä vaikuttamaan esimerkiksi toimeentulotuen tarpeen vähentämiseen. Sosiaalityön ammattilaiset voivat tukea muutosta lisäämällä asiakkaiden tietoisuutta toimeentulovaikeuksien yhteisöllisistä ja yhteiskunnallisista syistä ja

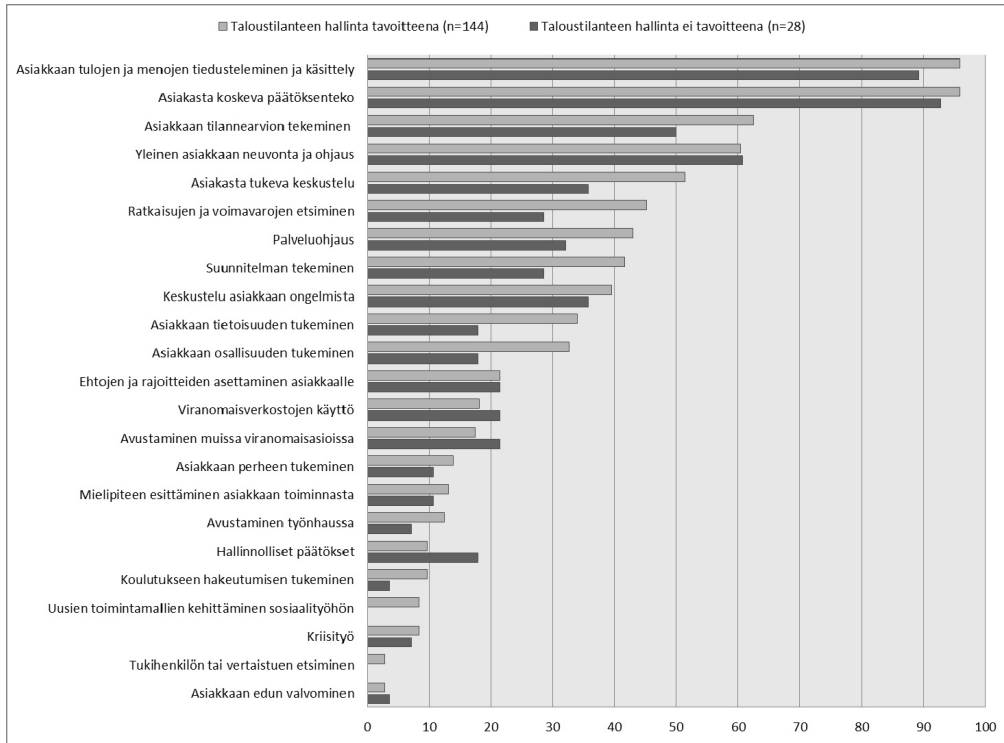
Kuvio 2. Asiakkaiden pääasiallisimmat tavoitteet sukupuolen mukaan (%).

tekijöistä. Tällä tietoisuutta lisäävällä toimintatavalla työntekijät tukivat 34:ä prosenttia niistä asiakkaista, joiden tavoitteena oli toimeentulon tai taloustilanteen hallinnan parantaminen. Muita rakenteellisen työn menetelmiä työntekijät käyttivät vain vähän. Esimerkiksi sosiaalityön uusien toimintamallien kehittämiseen ryhdyttiin vastausten perusteella vain harvoin (ks. kuvio 3). Uusien toimintamallien kehittäminen voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja on havainnut asiakkaiden työllistymisessä yhteiskunnan rakenteisiin liittyviä ongelmia, joihin he ryhtyvät suunnittelemaan kehittämistoimia.

Kuviosta 4 ilmenee, että tavoitteista parhaiten saavutettiin palvelujen järjestäminen asiakkaalle. Palvelujen järjestäminen onnistui hyvin naisista

68 prosentin ja miehistä 39 prosentin kohdalla. Naisista 36 prosenttia ja miehistä 34 prosenttia saavutti melko tai erittäin hyvin pääasiallisimman tavoitteen ”asiakkaan toimeentulon tai taloustilanteen hallinnan paraneminen”. Naiset saavuttivat tavoitteensa pääasiassa jonkin verran paremmin kuin miehet.

Toimeentulon ja taloustilanteen hallinta oli asiakkaiden yleisin tavoite, jota tuettiin pääosin asiakkaan tulojen ja menojen käsittelyllä sekä asiakasta koskevalla päätöksenteolla eli käytännössä toimeentulotukipäätöksillä. Näitä menetelmiä käytettiin kuitenkin lähes kaikkien asiakkaiden kanssa, joten niiden avulla ei voida etsiä selitystä sille, miksi toisten asiakkaiden talouden hallinta parani enemmän kuin toisten. Kuviossa 5 on tämän vuoksi vertailtu eri työmenetelmien

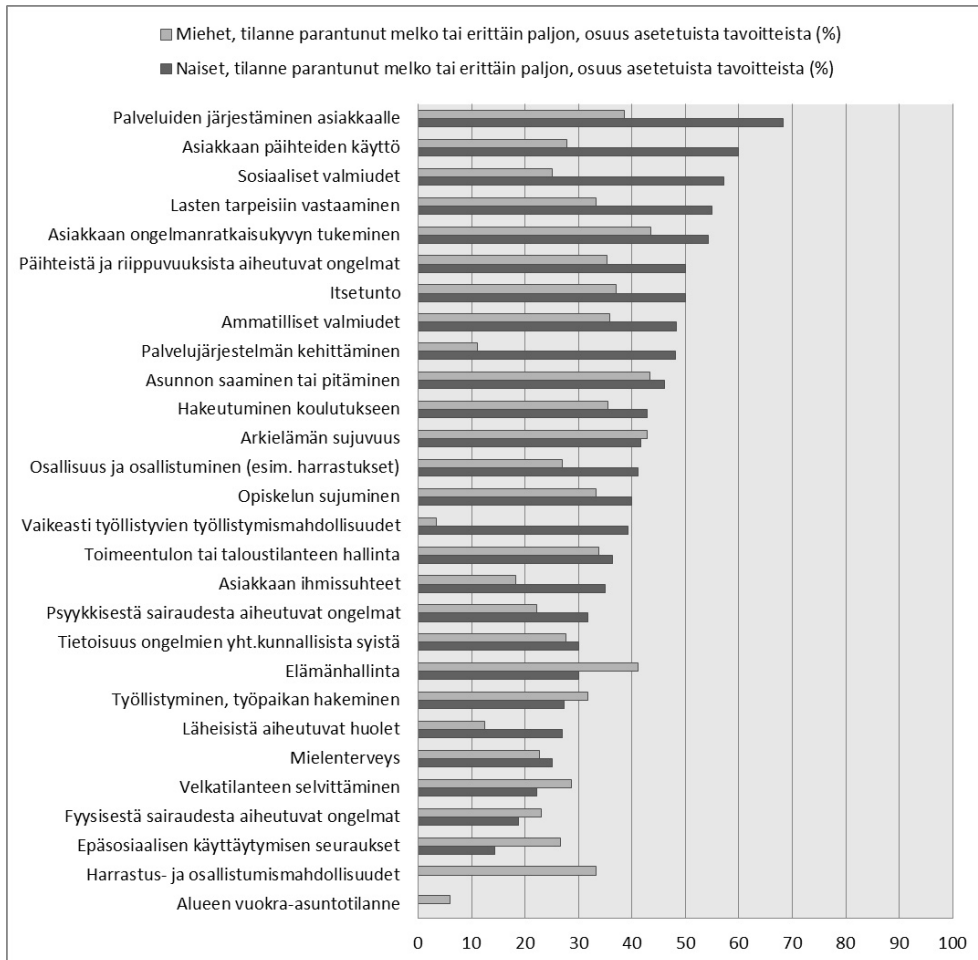
Kuvio 3. Käytetyt työmenetelmät, kun tavoitteena toimeentulon tai talustilanteen hallinta (%).

käyttöä niiden asiakkaiden kohdalla, joiden talouden hallinta parani hyvin, työmenetelmien käyttöön niiden asiakkaiden kohdalla, joiden talouden hallinta ei parantunut tarkasteluajana. Kuvioista 5 nähdään, että niiden asiakkaiden kanssa, joiden toimeentulon ja talustilanteen hallinta parani hyvin, käytettiin muita asiakaita enemmän asiakasta tukevia ja kannustavia menetelmiä sekä myös asiakkaan tilannearvion ja suunnitelman tekemistä. Myös keskustelua asiakkaan ongelmista käytiin muita enemmän niiden kanssa, jotka lopulta paransivat enemmän talouden hallintaansa. Tämän tarkastelun perusteella aktiivinen ja asiakkaan tilanteeseen monin keinoin puuttuva sosiaalityö edistää asiakkaan toimeentulon ja talustilanteen hallintaa paremmin kuin pelkkä toimeentulotuen myöntäminen. (Ks. kuvio 5.)

Käytettyjen työmenetelmien sekä toimeentulon ja talustilanteen paranemisen yhteyttä tarkasteltiin myös yhdistämällä eri työmenetelmiä toisiinsa summamuuttujiksi. Näin pystyttiin

tutkimaan sitä, onko useamman toisiaan tukevan työmenetelmän käytöllä yhteyttä tavoitteiden saavuttamiseen. Käytetyistä työmenetelmistä muodostettiin faktorianalyysin avulla kaksi summamuuttujaa. Ensimmäinen summamuuttuja sisälsi viisi asiakasta tukevaa ja motivoivaa menetelmää, ja toinen summamuuttuja koostui kahdesta asiakkaan neuvontaan ja palveluohjaukseen liittyvästä menetelmästä. Tämän jälkeen nämä summamuuttujat yhdistettiin samaan tarkasteluun. Tarkastelulla saatiin esille näiden menetelmien käyttö samassa asiakastilanteessa.

Kuvioissa 6 mustat pylväät osoittavat, että jos käytettiin tehostettua neuvontaa ja palveluohjausta, parhaat tulokset saavutettiin, mitä useampaa tukevaa menetelmää käytettiin. Talouden hallinta parantui 53 prosentilla asiakkaista, jos neuvonnan ja palveluohjauksen lisäksi käytettiin 3–4 tukevaa menetelmää. Jos tukevia menetelmiä ei juurikaan käytetty, vain noin viidesosalla asiakkaista toimeentulo ja talouden hallinta parani.

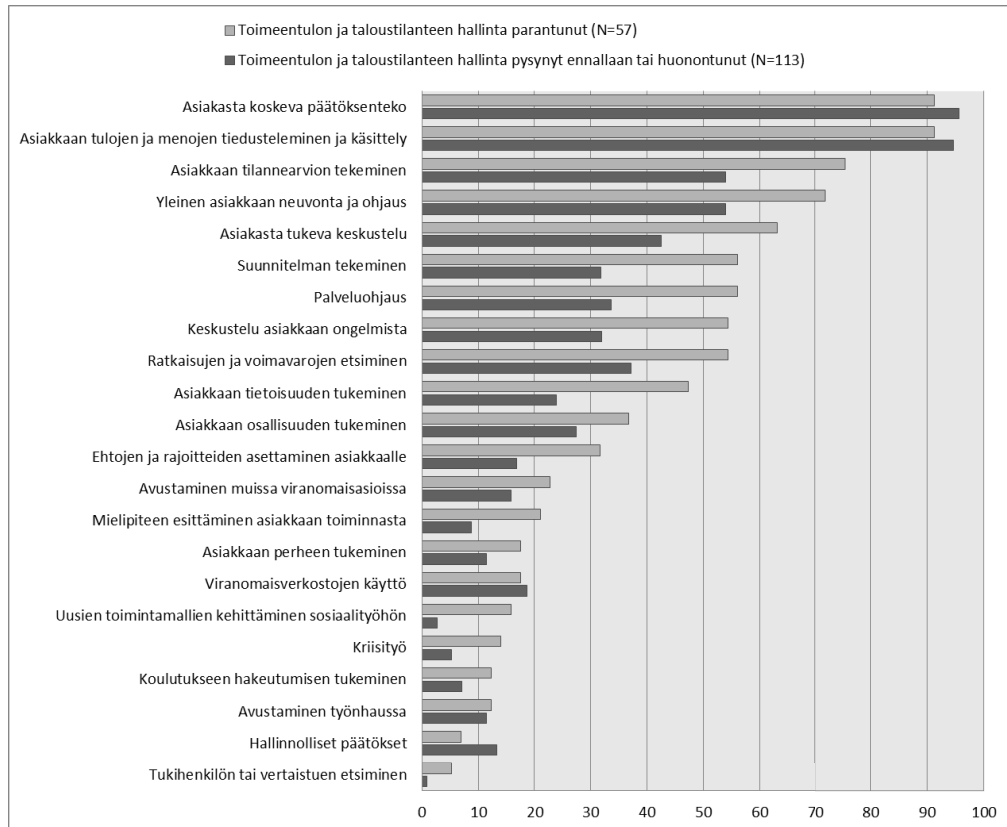

Kuvio 4. Hyvin saavutetut tavoitteet sukupuolen mukaan (%).

Käytetyt menetelmät eivät kuitenkaan yksin riitä selittämään aikaansaatuja vaikuttavuutta. Tämän vuoksi tarkastelimme myös asiakkaan tavoitteiden saavuttamista edistäneitä ja ehkäiseviä tilannetekijöitä. Kuviossa 7 on tarkasteltu niiden asiakkaiden tilanteisiin vaikuttaneita tekijöitä, jotka tavoittelivat toimeentulon ja taloustilanteen hallinnan paranemista. Tilannetekijöiden tarkastelusta ilmeni, että asiakkaan omat asenteet (65 %) sekä motivaatio (61 %) edistivät eniten tavoitteiden saavuttamista. Lisäksi tiettyjen rakenteellisten tekijöiden havaittiin edistävän tavoitteiden saavuttamista. Rakenteelliseksi luettavia tekijöitä olivat esimerkiksi palvelujen

tarjonta ja saatavuus, asumisolosuhteet ja asiakkaan käytössä olevat Internet-yhteydet. (Ks. kuvio 7.)

Asiakkaan taloustilanne oli yleisin tavoitteisiin pääsyä hankaloittava tekijä niillä, jotka tavoittelivat toimeentulon ja taloustilanteen hallinnan paranemista. Taloustilanne vaikeutti tavoitteisiin pääsyä 64 prosentilla asiakkaista. Myös asiakkaan työllisyystilanne (47 %), mielenterveyden ja jaksamisen vajeet (38 %) sekä asiakkaan halu ja kyky suunnitella talouttaan (36 %) vaikeuttivat monella tavoitteiden saavuttamista. Myös rakenteellisten tekijöiden koettiin vaikeuttavan tavoitteiden saavuttamista. Alueen

Kuvio 5. Työskentelyssä käytetyt menetelmät toimeentulon ja taloustilanteen hallinnan parantumisen mukaan (%).

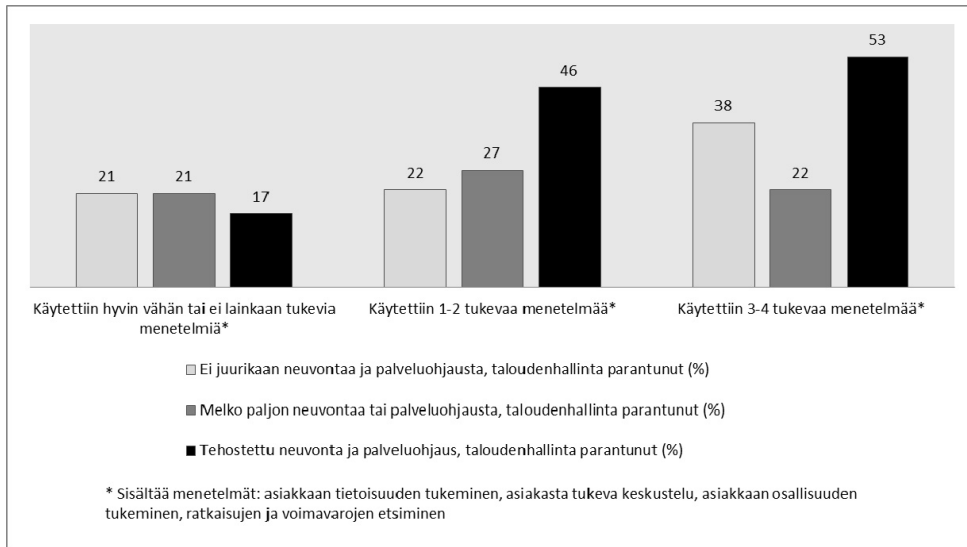
arvoilmasto ja asenteet kirjattiin monen (43 %) toimeentulon ja taloustilanteen parantamista tavoitelleen kohdalla tavoitteiden saavuttamista vaikeuttaviksi tekijöiksi. Myös alueen työllisyys- ja koulutustilanteet arvioitiin noin neljänneksen kohdalla (24 %) tavoitteiden saavuttamista vaikeuttaviksi tekijöiksi. (Ks. kuvio 7.)

TOIMEENTULOTUEN VAIKUTTAVUUDEN ARVIOINTIIN TARVITAAN SOSIAALITYÖSPESIFEJÄ MITTAREITA

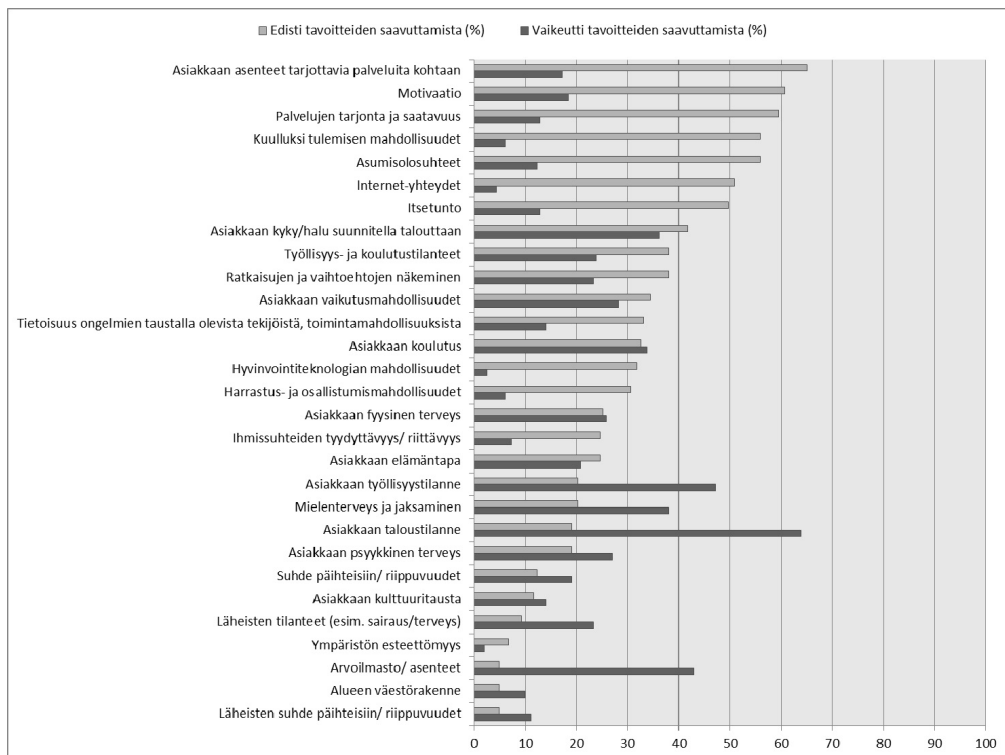
AVAIN-mittarin testauksen perusteella toimeentulotuen vaikuttavuus on usean tekijän summa. Vaikuttavuus ei synny pelkästään toimeentulotuen taloudellista etuutta käyttämällä, kuten että työntekijä tiedustelee asiakkaan tuloja ja

menoja ja tekee siihen liittyviä toimeentulotukipäätöksiä. Tulokset antoivat näyttöä siitä, että paras vaikuttavuus saadaan, jos sosiaalityön ammattilaiset yhdistävät asiakkaan toimeentulon ja taloustilanteen hallintaan panostavaan työhön useita asiakasta tukevia ja vahvistavia menetelmiä. Vastaavia tuloksia on saatu myös muualla (ks. esim. Johansen 2014; Malmberg-Heinonen 2011.)

Sosiaalialan ammattilaiset joutuvat tekemään vaikeita eettisiä ja moraalisia valintoja, miten asiakkaiden erilaiset vaikeudet huomioidaan (Roivainen & Jalonen 2012, 157). Pelkkä taloudellinen tuki voi ehkäistä tehokkaasti sellaisten ihmisten putoamista köyhyyssloukkuun, joiden toimeentulo-ongelmat eivät vielä ole pitkäaikaisia. Toisaalta pelkän taloudellisen etuuden on ha-

Kuvio 6. Toimeentulon ja talouden hallinnan paraneminen (% asiakkaista) yksilökohtaisen tuen sekä neuvonnan ja palveluohjauksen käytön mukaan.

Kuvio 7. Tavoitteiden saavuttamista edistäneet ja vaikeuttaneet tekijät, kun tavoitteena toimeentulon tai taloustilanteen hallinta (%) (n=163).

vaittu olevan tehoton köyhyydestä ulospääsyssä (ks. Szulc 2012). Tilanteen ylläpitäminen voi olla suuri tavoite erityisesti vaikeammassa asemassa olevien asiakkaiden kohdalla, jolloin ylläpitävän roolin kannattelevuutta voidaan pitää hyvänä vaikuttavuutena. AVAIN-mittarin tuottaman tiedon avulla sosiaalityön ammattilaiset voivat arvioida, millaiset asiakkaat hyötyvät pelkän taloudellisen tuen saamisesta ja millaiset asiakkaat tarvitsevat tehostettua tukea ja apua.

Seinäjoen sosiaalivirastossa käytetyt sosiaalityön menetelmät, kuten asiakkaan tulojen ja menojen tiedustelu sekä asiakasta koskeva päätöksenteko ovat ominaisuuksiltaan asiakkaita yhteiskuntaan sopeuttavia työmenetelmiä (ks. myös Payne 2005, 9; Juhila 2008b). Sopeuttavien työmenetelmien vaikutukset asiakkaiden elämään osoittautuivat tutkimusjaksolla varsin vähäisiksi (ks. Szulc 2012). Tulokset tukevat havaintoa, että taloudellinen tuki tarvitsee rinnalleen muita, asiakkaan tilanteen edistymistä tukevia menetelmiä ja toimintoja (Johansen 2014; Malmberg-Heinonen 2011). Tällöin toimeentulotuen käyttö vaikuttaa kuntouttavasti ja voidaan puhua muutossosiaalityöstä (Kananaja 1997, 18).

Rakenteellinen sosiaalityö jäi tutkimusaineistossamme marginaaliin. Rakenteellinen työ on vaativa ja laaja-alainen tehtävä, jota sosiaalityö ei yksin voi toteuttaa. Tarvitaan esimerkiksi tiiviimpää yhteistyötä kunnan ja muiden palvelujen tuottajien kanssa. Rakenteellisen sosiaalityön merkitys on tuotu esille uuden sosiaalihuoltolain valmistelussa (STM 2012, 106, 171–172), joten siihen tultaneen panostamaan tulevaisuudessa nykyistä enemmän. AVAIN-mittarin avulla voidaan saada esille, millaisiin asioihin sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien tekemän työn avulla voidaan vaikuttaa. Mittarin tuottaman tiedon avulla ammattilaiset ja muut sosiaalityön vaikuttavuudesta kiinnostuneet voivat saada tietoa, vähentääkö rakenteellinen työ toimeentulo-ongelmia enemmän kuin esimerkiksi ylläpitävä työ.

Seinäjoen sosiaalivirastossa asioineista asiakkaista yli kolmanneksella mielenterveys ja jakaminen olivat tavoitteiden saavuttamista ehkäiseviä tekijöitä. Jos joka kolmannen asiakkaan talousvaikeuksien taustalla ovat mielenterveyden ongelmat, vaatii tilanne ehdottomasti lisätutkimuksia. Ovatko erilaiset terveysongelmat

mahdollisesti muissakin kunnissa asiakkaiden talouden hallinnan esteinä? Toteuttamassamme mittarin jatkotestauksessa on mukana useampia kuntia, kuin sen kehittämisyhteisössä. Saatavan tiedon perusteella on tarkoitus selvittää tarkemmin asiakkaan toimeentulon ja taloustilanteen tuen vaikutuksia erilaisten asiakasryhmien kohdalla. Pidämme ehdottoman tärkeänä, että talouden hallinnan ja toimeentulo-ongelmien taustatekijät, kuten terveydentila, selvitetään, ennen kuin päättäjät uudistavat sosiaaliturvaa esimerkiksi nykyistä osallistavampaan suuntaan.

AVAIN-mittarin testausvaiheen tulosten luotettavuutta vähensi se, että osa tiedoista kirjattiin pelkästään työntekijöiden toimesta, ilman asiakkaan läsnäoloa. Esimerkiksi asiakkaan omien asenteiden ja motivaation merkitys herättää kysymään, ovatko ne asiakkaiden mielestä olleet tavoitteiden saavuttamista edistäviä tekijöitä. Vuosina 2013 ja 2014 käynnistämässämme testauksissa on pyritty siihen, että mittari täytetään asiakkaan kanssa. Luotettavuuden parantamiseksi olemme lisänneet mittariin osion, jossa työntekijä ilmoittaa, onko tiedot kirjattu asiakkaan läsnä ollessa vai ilman asiakkaan läsnäoloa. Hankaluudeksi on kuitenkin osoittautunut mittarin työläys osana muita sosiaalityön kirjaamiskäytäntöjä. Työntekijät eivät aina ehtineet tekemään kirjauksia toivomallaan tavalla, yhdessä asiakkaan kanssa. Tämä herätti meitä pohtimaan myös sosiaalityössä olevia erilaisten suunnitelmien ja kirjaamisten määrää. Erityisesti sosiaalihuoltolain uudistuksessa päättäjien on tehtävä töitä sen eteen, että sosiaalityön vaikuttavuuden arviointi saadaan osaksi sosiaalityön kokonaisprosessia, eikä sitä jätetä joksikin irralliseksi velvoitteeksi.

AVAIN-mittari tuottaa pääosin määrämuo- toista tietoa. Tietojen tulkinnessa sosiaalityön ammattilaisten ja päätöksentekijöiden on huomioitava, että tietoa on tarkasteltava aina suhteessa asiakkaiden toimintaympäristöön. Mittari ei voi itsessään antaa vastauksia, vaan sen avulla sosiaalityöntekijät, sosiaaliohjaajat ja kunnan sosiaalityöstä päättävät toimijat voivat nostaa keskustelujen kohteeksi lisäselvittelyä kaipaavia kysymyksiä. Mittari on pitkällä tähtäimellä väline sosiaalityön kehittämiseen ja päätöksente- koon (Kivipelto & Saikkonen 2013, 318–319), mutta myös asiakkaiden äänen esiintuomiseen.

Mittarin tuottama tieto ei kuitenkaan siirry itsestään sosiaalityön ammattilaisten tai päättäjien käyttöön vaan tiedon käsittelyyn tarvitaan tukea. Uusissa sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteissa päättäjien on huolehdittava, että sosiaalityön ammattilaisten käytössä on tähän tarvittavat tukirakenteet.

Asiakkaan toimeentulon ja talouden hallinnan tukeminen on jatkossakin osa kunnallista sosiaalityötä, vaikka hallitus on päättänyt siirtää toimeentulotuen normitetun osuuden maksatuksen Kelan hoidettavaksi vuoden 2017 alusta lukien. Sosiaalityön ammattilaisten, kehittäjien ja päätöksentekijöiden on pikaisesti ryhdyttävä ennakoimaan muutosta kunnissa. Toimeentulotuen vaikuttavuuden seuraamiseksi tarvitaan erityisesti kunnan sosiaalityöntekijöiden, sosiaaliohjaajien ja Kelan työntekijöiden välistä yhteistyötä. Yhteistyössä ammattilaisten on kyettävä tunnistamaan, millaiset työmenetelmät ovat vaikuttavia ja millaista tukea ja apua suunnataan erilaisille asiakasryhmille. Päätöksentekijöiden vastuulla on luoda edellytykset toimivalle tiedon tuottamiselle ja sen hyödyntämiselle.

Uusien sosiaali- ja terveyspalveluista vastaavien alueiden toiminta käynnistyy Suomessa vuonna 2017. Uudistus yhdistää sosiaali- ja terveyspalvelut sekä perus- ja erityistason palvelut viiden alueellisen toimijan alle. (STM 2014b.)

LÄHTEET

- Ahola, Elina & Hiilamo, Heikki (toim.) (2013). *Köyhyyttä Helsingissä. Toimeentulotuen saajat ja käyttö 2008–2010*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 127. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Blomberg, Helena & Kallio, Johanna & Kroll, Christian (2010). Sosiaalityöntekijöiden mielipiteet köyhyyden syistä Pohjoismaissa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 75(6), 589–602.
- Blomgren, Sanna & Kivipelto, Minna (2012). *Valtaistus. Valtakunnallinen aikuissosiaalityön kartoitus*. Raportti 27. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Bloom, Martin, Fischer, Joel & Orme, John G. (2008). *Evaluating practice. Guidelines for the accountable professional* (6th ed.). Harlow: Pearson Education.
- Ellonen, Noora & Kääriäinen, Juha (2010). Alle kouluikäisiin lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkiminen itseilmoitusmenetelmällä – pilottitutkimus. *Yhteiskuntapolitiikka*, 75(3), 303–310.
- Fischer, Joel & Corcoran, Kevin (2007). *Measures for clinical practice and research. A sourcebook. Volume 1. Couples, families and children* (4th ed.). New York: Oxford University Press.
- Forssén, Katja, Roivainen, Irene, Ylinen, Satu & Heinonen, Jari (2012). Alkusanat. Teoksessa Forssén, Katja, Roivainen, Irene, Ylinen, Satu & Heinonen, Jari (toim.), *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011* (s. 12–28). Kuopio: UNIpress.
- Hakkarainen, Tyyne (2012). ”Ettei tarvitsisi roikua milloin missäkin luukulla kerjäämässä.” Tarveharkintainen sosiaaliturva köyhyyssaiheissa elämäntarinoissa. Teoksessa Forssén, Katja, Roivainen, Irene, Ylinen, Satu & Heinonen, Jari (toim.), *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011* (s. 83–101). Kuopio: UNIpress.

- Hiilamo, Heikki (2010). Pitkäaikaistyöttömän sosiaaliset mahdollisuudet. Teoksessa Hiilamo, Heikki & Saari, Juh (toim.), *Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin* (s. 265–288). A Tutkimuksia 27. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Hiilamo, Heikki, Hytti, Helka & Takala, Pentti (2005). *Työikäiset toimeentuloturvan vähimmäisetuuskien saajina*. Sosiaali- ja terveyden turvan selosteita 42. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hirvilampi, Tuuli & Mäki, Sari (2013). Toimeentulovaikeuksia, yksinäisyyttä ja alemmuuden kokemuksia Perusturvan saajien rajalliset toimintamahdollisuudet. Teoksessa Kangas, Olli, Niemelä, Mikko & Raijas, Anu (toim.), *Takaisin perusteisiin. Perusturvan riittävyys kulutuksen näkökulmasta* (s. 120–141). Teemakirja 12. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hänninen, Sakari & Palola, Elina (2010). Johdatus jakojen problematiikkaan. Teoksessa Hänninen, Sakari, Palola, Elina & Kaivonurmi, Maija (toim.), *Mikä meitä jakaa? Sosiaalipolitiikkaa kilpailuvaltiossa* (s. 7–24). Teema 7. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Jaatinen, Jaana (1996). *Terapeuttinen keskustelutodellisuus: Diskurssianalyttinen tutkimus alkoholi-ongelmien sosiaaliterapeuttisesta hoidosta*. Tutkimuksia 72. Helsinki: Stakes.
- Johansen, Sissel (2014). Psycho-social processes and outcomes of family group conferences for long-term social assistance recipients. *British Journal of Social Work*, 44(1), 145–162.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (toim.) (1995). *Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat: konstruktionistinen näkökulma*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Juhila, Kirsi (2008a). Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.), *Sosiaalityö aikuisten parissa* (s. 14–47). Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2008b). Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (toim.), *Sosiaalityö aikuisten parissa* (s. 48–81). Tampere: Vastapaino.
- Kallinen-Kräkin, Salme & Meltti, Tero (2007). *Sosiaalipalvelut toimiviksi. Sosiaalialan kehittämishankkeen arviointikierron raportti*. Selvityksiä 3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kangas, Olli (2013). Mitä opimme? Tutkimushankkeen opetukset. Teoksessa Kangas, Olli, Niemelä, Mikko & Raijas, Anu (toim.), *Takaisin perusteisiin. Perusturvan riittävyys kulutuksen näkökulmasta* (s. 142–153). Teemakirja 12. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Kangas, Olli, Niemelä, Mikko & Raijas, Anu (2013). Tutkimushankkeen lähtökohdat ja tavoitteet. Teoksessa Kangas, Olli, Niemelä, Mikko & Raijas, Anu (toim.), *Takaisin perusteisiin. Perusturvan riittävyys kulutuksen näkökulmasta* (s. 6–23). Teemakirja 12. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Kananoja, Aulikki (1997). *Murros on mahdollisuus. Sosiaalityön selvityshenkilön raportti*. Raportteja 211. Helsinki: Stakes.
- Karjalainen, Jouko & Raivio, Helka (2010). Toimeentulotuen jakolinjat. Teoksessa Hänninen, Sakari, Palola, Elina & Kaivonurmi, Maija (toim.), *Mikä meitä jakaa? Sosiaalipolitiikkaa kilpailuvaltiossa* (s. 111–160). Teema 7. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Karjalainen, Vappu (2013). Aktiivipolitiikan ajan-kohtaisuus. Teoksessa Karjalainen, Vappu & Keskitalo, Elsa (toim.), *Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa* (s. 207–224). Teema 18. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Karvinen-Niinikoski, Synnove, Salonen, Jari, Meltti, Tero, Yliruka, Laura, Tapola-Haapala, Maria & Björkenheim, Johanna (2005). *Konstikas sosiaalityö 2003. Suomalaisen sosiaalityön todellisuus ja tulevaisuudennäkymät*. Selvityksiä 28. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kemppainen, Tarja & Ojaniemi, Pekka (2012). Tieto ja vaikuttavuuden arviointi käytännön sosiaalityössä. Teoksessa Pohjola, Anneli, Kemppainen, Tarja & Väyrynen, Sanna (toim.), *Sosiaalityön vaikuttavuus* (s. 43–64). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Keskitalo, Elsa (2013). Tavoitteena aktiivinen kansalaisuus. Teoksessa Karjalainen, Vappu & Keskitalo, Elsa (toim.), *Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa* (s. 45–72). Teema 18. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kivipelto, Minna, Blomgren, Sanna & Suojanen, Riitta (2013a). AVAIN-mittarin kehittäminen Seinäjoen sosiaalivirastossa. Teoksessa Kivipelto, Minna, Blomgren, Sanna, Karjalainen, Pekka & Saikkonen, Paula (toim.), *Vaikuttavaa aikuis-sosiaalityötä – arviointimalleista mittareihin. Tutkimus- ja kehittämishankkeen loppuraportti* (s. 28–52). Raportteja 8. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kivipelto, Minna, Blomgren, Sanna, Karjalainen, Pekka & Saikkonen, Paula (2013b). Aikuis-sosiaalityön vaikuttavuuden arviointimittareiden kehittämisen lähtökohdia. Teoksessa Kivipelto, Minna, Blomgren, Sanna, Karjalainen, Pekka & Saikkonen, Paula (toim.), *Vaikuttavaa aikuis-sosiaalityötä – arviointimalleista mittareihin*.

- Tutkimus- ja kehittämishankkeen loppuraportti* (s. 17–26). Raportti 8. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kivipelto, Minna & Saikkonen, Paula (2013). Tiedon tuotanto ja vaikuttavuustieto sosiaalityössä. *Yhteiskuntapolitiikka*, 78(3), 313–321.
- Krok, Suvi (2012). Yksinhuoltajaäitien köyhyydestä selviytymisen strategiat. Teoksessa Forssén, Katja, Roivainen, Irene, Ylinen, Satu & Heinonen, Jari (toim.), *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011* (s. 129–149). Kuopio: UNIPress.
- Kuivalainen, Susan (2004). Missä määrin toimeentulotuki poistaa köyhyyttä? *Yhteiskuntapolitiikka*, 69(6), 583–593.
- Kuivalainen, Susan (2007). Toimeentulotuen alkäytön laajuus ja merkitys. *Yhteiskuntapolitiikka*, 72(1), 49–56.
- Kuivalainen, Susan (toim.) (2013a). *Toimeentulotuki 2010-luvulla. Tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä*. Raportti 9. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kuivalainen, Susan (2013b). Toimeentulotuen muuttunut asema. Teoksessa Kuivalainen, Susan (toim.), *Toimeentulotuki 2010-luvulla. Tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä* (s. 15–34). Raportti 9. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kuivalainen, Susan & Saikku, Peppi (2013). Mihin toimeentulotukea myönnetään ja miksi? Teoksessa Kuivalainen, Susan (toim.), *Toimeentulotuki 2010-luvulla. Tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä* (s. 151–185). Raportti 9. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kuivalainen, Susan & Sallila Seppo (2013). Toimeentulotuen saajien köyhyys ja toimeentulotuen käyhyyttä vähentävä vaikutus 1990–2010. Teoksessa Kuivalainen, Susan (toim.), *Toimeentulotuki 2010-luvulla. Tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä* (s. 59–77). Raportti 9. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kääriäinen, Juha (1994). *Seikkailijasta pummiksi. Tutkimus rikosurasta ja sosiaalisesta kontrollista*. Julkaisuja 1. Helsinki: Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812* (2000). Sosiaalihuollon asiakaslaki. FINLEX Helsinki: Oikeusministeriö & Edita. Haettu sivulta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>, 13.9.2013.
- Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412* (1997). FINLEX Helsinki: Oikeusministeriö & Edita. Haettu sivulta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412>, 18.2.2014.
- Malmberg-Heinonen, Ira (2011). The effects of family group conferences on social support and mental health for longer-term social assistance recipients in Norway. *The British Journal of Social Work*, 41(5), 949–967.
- Mark, Melvin M., Henry, Gary, T. & Julnes, George (1998). A realist theory of evaluation practice. *New Directions for Evaluation*, 1998(78), 3–32.
- Metteri, Anna (2012). *Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö*. Akateeminen väitöskirja. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Moisio, Pasi (2009). *Vähimmäisturva ja köyhyysraja Suomessa. Selvitys sosiaaliturvan kokonaisuudesta (Sata) -komitealle*. Avauksia 9. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Mänttari-van der Kuip, Maija (2013). Julkinen sosiaalityö markkinoistumisen armoilla? *Yhteiskuntapolitiikka*, 78(1), 5–19.
- Mäntysaari, Mikko (1999). *Toimeentulotuki työllistäjänä. Lahden työllistämispalveluprojektin arviointia*. Työpapereita no 3. Helsinki: STAKES, FinSoc.
- Määttä, Anne (2012). Perusturvan poiskäännytetty. *Yhteiskuntapolitiikka*, 77(2), 145–156.
- Niemelä, Pauli (2012). Tapauskohtaisuus sosiaalityössä. ”Case-study – case work – case evaluation” –prosessimalli sosiaalityön ja sen käytännön opetuksen jäsentäjänä. Teoksessa Tuohino, Noora, Pohjola, Anneli & Suonio, Mari (toim.), *Sosiaalityön käytännön opetus liikkeessä* (s. 20–35). SOSNET-julkaisuja 5. Rovaniemi.
- Nummela, Tuija (2011). *Asiakkaan asema ja oikeuksien toteutuminen aikuissosiaalityössä*. Publications no 17. Dissertations in Social Sciences and Business Studies. Kuopio: University of Eastern Finland.
- Parpo, Antti (2006). Toimeentulotuen muutokset ja kotitalouksien tulonmuodostus. *Yhteiskuntapolitiikka*, 71(1), 41–58.
- Parpo, Antti & Moisio, Pasi (2006). Toimeentulotuen saannin kesto ja dynamiikka Suomessa 1992–2003. *Yhteiskuntapolitiikka*, 71(2), 121–133.
- Pawson, Ray & Manzano-Santaella, Ana (2012). A realist diagnostic workshop. *Evaluation*, 18(2), 176–191.
- Payne, Malcolm (2005). *Modern Social Work Theory* (3rd ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Perustuslaki* (1999/731). FINLEX. Helsinki: Oikeusministeriö. Haettu sivulta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>, 17.2.2014.
- Pohjola, Anneli (2012). Tutkimukseen perustuva vaikuttavuus. Teoksessa Pohjola, Anneli, Kempainen, Tarja & Väyrynen, Sanna (toim.),

- Sosiaalityön vaikuttavuus* (s. 19–42). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Rajavaara, Marketta (2006). *Yhteiskuntaan vaikuttava KELA. Katsaus vaikuttavuuden käsitteisiin ja arviointiin*. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 69. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Rajavaara, Marketta (2007). *Vaikuttavuusyhteiskunta. Sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 84. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Roivainen, Irene & Jalonen, Johanna (2012). Köyhyys, palvelujärjestelmä ja yksinhuoltajain naisten kokemukset. Teoksessa Forssén, Katja, Roivainen, Irene, Ylinen, Satu & Heinonen, Jari (toim.), *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011* (s. 151–174). Kuopio: UNIPress.
- Rostila, Ilmari (1997). *Keskustelu sosiaaliluokilla: Sosiaalityön arki sosiaalitoimiston toimeentulokeskusteluissa*. Acta Universitatis Tamperensis 547. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Rostila, Ilmari (2001). *Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet*. SoPhi 61. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Rostila, Ilmari & Mäntysaari, Mikko (1997). *Tapauskohtainen arviointi sosiaalityön välineenä*. Raportteja 212. Helsinki: Stakes.
- Räsänen, Heikki (2013). *Onko yksikään työllisyyskokeilu onnistunut Suomessa? TEM-analyysseja 47*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Saikka, Peppi & Kuivalainen, Susan (2013). Toimeentulotukityö kunnissa – organisoituminen, työnjako ja kokemukset. Teoksessa Kuivalainen, Susan (toim.), *Toimeentulotuki 2010-luvulla. Tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä* (s. 115–150). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Seinäjoen kaupunki (2014). *Aikuissosiaalityö*. Haettu sivulta <http://www.seinajoki.fi/sosiaalijaterveyspalvelut/sosiaalipalvelut/toimeentulotuki/aikuissosiaalityo.html>, 23.9.2014.
- STM (1997). *Toimeentulotukikokeilu 1995–1996: Loppuraportti*. Selvityksiä 5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvaosasto.
- STM (2009). *Sosiaaliturvan uudistuskomitean (SATA) ehdotukset sosiaaliturvan uudistamiseksi*. Selvityksiä 62. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvaosasto.
- STM (2012). *Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen: Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti*. Raportteja ja muistioita 21. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvaosasto.
- Haettu sivulta http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5065240&name=DLFE-22206.pdf, 13.9.2013.
- STM (2013a). *Toimeentulotuki. Opas toimeentulotukilain soveltajalle*. Julkaisuja 4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvaosasto. Haettu sivulta http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511564&name=DLFE-25836.pdf, 17.4.2013.
- STM (2013b). *Toimeentulotuen uudistamista selvittävä työryhmä*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvaosasto. Haettu sivulta <http://www.stm.fi/vireilla/tyoryhmat/toimeentulotuen-uudistamista-selvittava-tyoryhma>, 23.9.2014.
- STM (2014a). *Osallistavaa sosiaaliturvaa kehittävä työryhmä*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvaosasto. Haettu sivulta http://www.stm.fi/vireilla/tyoryhmat/osallistava_sosiaaliturva, 23.2.2014.
- STM (2014b). *Sote-uudistus*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvaosasto. Haettu sivulta <http://www.stm.fi/etusivu>, 23.9.2014.
- Szulc, Adam (2012). Social policy and poverty checking the efficiency of the social assistance system in Poland. *Eastern European Economics*, 50(5), 66–92.
- Taylor, David & Balloch, Susan (2005). The politics of evaluation: an overview. Teoksessa Taylor, David & Balloch, Susan (toim.), *The politics of evaluation. Participation and policy implementation* (s. 1–17). University of Bristol: The Policy Press.
- THL (2012). *Toimeentulotuki 2012*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu sivulta <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20140122124011.6.2014>.
- THL (2014). *Toimeentulotuen menot 2013*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu sivulta <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201406042620811.6.2014>.
- Tilastokeskus (2014). *Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus, työllisyys ja työttömyys 2013*. Helsinki: Tilastokeskus. Haettu sivulta www.stat.fi/til/tyti/2013/13/tyti_2013_13_2014-04-01_tie_001_fi.html, 23.9.2014.
- Valtioneuvosto (2014). *Hallituksen päätös rakennepoliittisen ohjelman toimeenpanosta osana julkisen talouden suunnitelmaa*. Valtioneuvosto 25.3.2014. Helsinki: Valtioneuvosto. Haettu sivulta <http://valtioneuvosto.fi/etusivu/rakennepoliittinen-ohjelma>, 20.5.2014.